

УДК

Л.В. Страшинська, А.М. Федорищева

Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРІОРИТЕТИ

У сучасних умовах розвитку національної економіки важливе місце займає інноваційно-інвестиційна політика, яка є підґрунтям стратегічного економічного зростання держави. Таке зростання передбачає оновлення технологічних засобів виробництва, яке здійснюється двома шляхами: удосконаленням наявної техніки й технологій, та за рахунок інтенсивної матеріалізації нових відкриттів і наукових знань. Реалізація зазначених завдань безпосередньо залежить від обсягів інвестицій у виробничо-комерційну сферу та масштабами їх залучення. Тому опрацювання принципів інвестиційної політики та механізмів її здійснення має першочергове значення для розвитку як національного господарства в цілому, так і окремих його галузей.

З огляду на це необхідно ідентифікувати макро- і мікрорівень інвестиційної політики. Під макрорівнем слід розуміти сукупність умов для здійснення виробничо-комерційної діяльності підприємств та інвестицій, які створені у країні на національному і регіональному рівнях, а саме: базове законодавство з економічних питань, галузеве законодавство, нормативні акти виконавчої влади з регулювання зовнішньоекономічних відносин тощо.

На мікрорівні інвестиційна політика визначає поведінку підприємств у процесі реалізації конкретного інвестиційного проекту у масштабах суб'єкта господарювання та збуту продукції на ринку. Отже, політика на мікрорівні має свої особливості і закономірності: в умовах кризи у країні спостерігаються

© *Л.В. Страшинська, А.М. Федорищева, 2009*

нестандартні взаємовідносини суб'єктів господарювання та інвесторів, що впливає на нестабільність економіки.

Інвестиційні процеси в Україні характеризуються значною різницею між капітальними вкладеннями та інвестиційними потребами, різким скороченням обсягу інвестицій, погіршенням їх технологічної та відтворювальної структури, обмеженими можливостями фінансування із різних джерел. Все це негативно впливає на процеси відтворення, призводить до зростання рівня ризику та непривабливих умов інвестування економіки країн і регіонів. Підвищення ефективності функціонування економіки вимагає національного поєднання ринкових методів саморегулювання і регулюючої діяльності держави. У зв'язку з цим особливого значення набуває державне регулювання інвестиційної діяльності.

Питанням регулювання інвестиційної діяльності приділяється недостатньо уваги. Причиною тому є зменшення ролі держави як безпосереднього інвестора і недостатній розвиток приватних інвесторів, нових інституціональних структур, формування інвестиційної інфраструктури, комерційних банків, спеціалізованих кредитно-фінансових інвестиційних інститутів. У зв'язку з недосконалою податковою політикою в сучасних умовах зменшується частка власних коштів промислових підприємств у загальній структурі фінансування інвестиційної діяльності.

Створення корпоративного сектору економіки шляхом корпоратизації та приватизації не сприяло формуванню складу власників, здатних забезпечити надходження необхідних інвестицій для подальшого розвитку підприємств і підвищення ділової активності. На законодавчому рівні не було вирішено питання спрямування частини коштів, одержаних від приватизації, на технічне та технологічне оновлення підприємств. Це негативно вплинуло на їх інвестиційну діяльність. Проблеми залучення інвестицій на підприємства зі значною державною часткою в статутному капіталі вимагають подальшого розвитку законодавчого закріплення та ефективного регулювання на державному рівні.

У роботах вітчизняних економістів зазначено, що "інвестиції становлять собою вкладення капіталу з метою його збільшення". Саме таке трактування

знайшло своє відображення в Законі України "Про інвестиційну діяльність". В ньому визначено, що "інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкт підприємницької та інших видів діяльності", в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект.

В умовах активізації підприємств щодо залучення інвесторів і взагалі здійснення процесу вкладання інвестицій відбувається перетворення ресурсів у витрати з урахуванням цільових установок інвесторів – отримання доходу (ефекту). Саме перетворення інвестиційних ресурсів у витрати становить собою власне інвестиції.

Форми інвестицій класифіковані за об'єктами вкладень (реальні і фінансові), строками (коротко-, середньо-, довгострокові), цілями інвестування (прямі і портфельні), сферою вкладень (виробничі і невиробничі), формами власності на інвестиційні ресурси (приватні, державні, іноземні, змішані), регіональні (в межах країни та за її кордонами). Найбільший обсяг інвестицій отримують високотехнологічні галузі з високим рівнем прибутковості та обороту капіталу.

Форми і види інвестицій у теперішній час регулюються різними законодавчими та нормативними актами, що не тільки викликає труднощі з їх використанням, а й знеособлює їх як одне з головних джерел оновлення основного капіталу підприємств. Види інвестицій, форми їх внесення, документальне оформлення інвестиційних договорів, роль і права інвесторів трактуються неоднозначно, що негативно впливає на інвестиційну діяльність.

Слід продовжувати роботу щодо подолання протиріч, які виникли при проведенні економічних реформ в Україні. Мова йде в першу чергу про протиріччя між дуже високою ціною капіталу та інноваційною спрямованістю економіки та інвестицій, показником якої є банківська ставка, яка в Україні значно вища, ніж на світових фінансових ринках. Відомо, що при високому банківському відсотку і низькою заробітною платою більшість інноваційних проектів неефективна. Особливо в області механізації і автоматизації виробництва, а також ресурсозберігаючих технологій.

Зазначимо, що в промисловості державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється через ринковий механізм. Держава і ринок є регуляторами, оскільки у них одна мета - результат, а саме досягнення збалансованості, рівноваги у співвідношенні попиту і пропозиції товарів за обсягом, структурою і якістю. На першому етапі інвестиційний попит формується за впливом цілого комплексу макро- і мікроекономічних факторів. У ринковому господарстві інвестиційна діяльність реалізується за допомогою інвестиційного ринку: здійснюється кругообіг інвестицій, перетворення інвестиційних ресурсів у вкладення, що визначають майбутній приріст капітальної вартості.

На макроекономічному рівні факторами, що визначають інвестиційний попит, є національний обсяг виробництва, величина нагромаджень, грошових доходів населення, розподіл одержуваних доходів на споживання і заощадження, очікуваний темп інфляції, ставка позикового відсотка, податкова політика держави, умови фінансового ринку, обмінний курс грошової одиниці, вплив іноземних інвесторів, зміна економічної і політичної ситуації тощо.

На мікроекономічному рівні факторами, що визначають інвестиційний попит, є норма очікуваного прибутку, процентна ставка, витрати на здійснення інвестицій, сподівання підприємств, засновані на прогнозах майбутнього попиту, обсягу, продаж, зміни в технології.

В економічній теорії існує два підходи щодо втручання держави в інвестиційний процес. По-перше, держава бере на себе більшість функцій інвестора, а саме: концентрацію капіталу, проектну документацію, забезпечення матеріальними ресурсами та ін. По-друге, надає максимальну свободу діям інвесторів. Держава впливає на інвестиційний процес через макроекономічні регулятори: податкову, кредитну, амортизаційну політику, систему санкцій, субсидій. Механізм державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні визначається Законами України "Про інвестиційну діяльність" (1991), "Про іноземні інвестиції" (1992), "Про цінні папери і фондову біржу" (1991), Указами Президента України.

Державне регулювання інвестиційної діяльності передбачає управління державними інвестиціями, регулювання умов інвестиційної діяльності та контроль за її здійсненням. Зміна галузевої структури інвестицій відбувається шляхом переливу капіталу із однієї сфери в іншу. З досвіду розвинених країн виділяють міжгалузевий і міжнародний перелив капіталу. Міжгалузевий передбачає перерозподіл інвестицій всередині крупних фірм і корпорацій у більш прибуткові або перспективні види виробництва. Цей процес здійснюється через диверсифікацію або біржеий канал у формі нової емісії акцій підприємства.

Прийняття рішення про бюджетні інвестиції ґрунтується на визначенні пріоритетів розвитку національної економіки. Вони пов'язані зі стабілізацією економіки, виконанням довгострокових програм, структуризацією промисловості, підвищенням добробуту населення країни. Пріоритетні об'єкти інвестуються за двома формами - за рахунок бюджетних асигнувань та державного кредиту.

В управлінні національною економікою підсилилася роль бюджету як основного фінансового документу держави, який регулює потоки грошових ресурсів і через них галузеві і територіальні пропорції економіки. Мається на увазі - завдяки чіткій бюджетній політиці створювати умови саморегулювання ринкових процесів. Збалансування бюджету за даною схемою - передумова досягнення макроекономічної стабілізації.

Разом з тим досягнення світової економіки у сфері управління інвестиціями ще не знайшли належного відображення в законодавчій базі України. Недостатньо враховується специфіка інвестування у промислових регіонах, яка пов'язана з особливостями економічного, екологічного і соціального розвитку. Не одержали раціонального вирішення питання щодо ефективного використання інвестиційного потенціалу регіонів, підвищення їх привабливості для інвесторів, зниження ризиків.

У цьому плані функції державного бюджету полягають у регулюванні інвестиційного процесу (в тій мірі, в якій їх фінансування збереглося за державою) і підтримці розвитку окремих галузей. Використанні фінансування як

основного важеля управління підприємствами і організаціями, діяльність яких оплачується за рахунок бюджетних коштів.

Зміст і методи бюджетної політики більш ніж інші спрямування національної економіки відповідають теорії ринкової системи і тому місцю, яке відводить система державному регулюванню ринку по лінії бюджету. У сфері виробництва необхідна розробка заходів удосконалення і розширення інвестиційного попиту, державної підтримки, інноваційно-інвестиційного розвитку, скорочення різниці у рівнях виробництва по регіонах.

Пріоритетними напрямками інвестування є наступні:

- збільшення частки інвестицій у технічне переоснащення і модернізацію галузей національного господарства, які забезпечують конкурентні переваги на світовому ринку;

- збільшення частки інвестицій за рахунок власних коштів економічних суб'єктів і скорочення частки централізованих;

- переорієнтація інвестицій у пріоритетні галузі промисловості (авіаційна та ракетно-космічна техніка, суднобудування, автомобілебудування, сільськогосподарське машинобудування; створення технічних засобів для впровадження ресурсо- та енергозберігаючих технологій; розробка машин і устаткування для впровадження екологічно чистих технологій);

- розширення джерел фінансування капітальних вкладень за рахунок збільшення частки державного кредиту, кредитів банків, іноземних інвестицій та міжнародних кредитів.

Питання щодо допустимого рівня іноземних інвестицій постійно постає перед усіма країнами, які отримують зовнішні запозичення. Відповідно до світової практики оптимальна частка іноземних інвестицій не повинна перевищувати 10 % загального обсягу вкладень в економіку. Це визначається станом світового ринку капіталів, жорсткою конкуренцією на ньому і межею кредитної безпеки країни.

При обмеженні іноземних інвестицій в одних галузях вони можуть і повинні стимулюватися у інших. Підтримки потребують вкладення у ті виробництва, розвиток яких є нагально необхідним для економічного зростання країни і які

поки що не приваблюють вітчизняних підприємців. Україні потрібні прямі, довгострокові інвестиції. Їх ефект визначається конкретними обставинами і в першу чергу правильним вибором стратегії щодо залучення іноземного капіталу. Приплив іноземних інвестицій в Україну підсилиться, якщо активізуються вітчизняні вкладення. Це само по собі буде своєрідним орієнтиром зарубіжним інвесторам відносно гарантованості їх доходів. А поки спостерігатиметься відток українського капіталу із країни, масового іноземного інвестора не залучити. При незначних вітчизняних інвестиціях серйозних зарубіжних інвесторів не приваблять ніякі пільги. Тому уряд, який хоче залучити іноземних інвесторів, повинен стимулювати вітчизняні капіталовкладення та покращувати інвестиційний клімат в країні з точки зору його привабливості.

Література

1. Активізація інноваційної діяльності: організаційно-правове та соціально-економічне забезпечення. Монографія /Амоша О.І., Антонюк В.П., Землянкін А.І. та ін.. НАН України. Інститут економіки промисловості. – Донецьк. – 2007. – 328 с.
2. Геєць В.М., Семиноженко В.П. Інноваційні перспективи України. – Харків: Константа, 2006. – 272 с.
3. Горник В.Г., Дацій Н.В. Інвестиційно-інноваційний розвиток промисловості. – К.: Видавництво НАДУ, 2005. – 200 с.
4. Дорогунцов С.І., Федорищева А.М. Інвестиційне забезпечення відтворення основного капіталу в регіонах України // Регіональна економіка. Наук.-практ. журнал. – Львів. – 2004. – № 3. – С.159-171.

